Tečaj XVII. **NOVICE** List 23.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 8. junija 1859.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe v Ljubljani.

(Dalje.)

Gospod Andrej Malič, odbornik kmetijske družbe, je potem začel govoriti in je lepo jasno razložil:

Kako potrebno je, da današnji gospodarji skerbé za pridelovanje živinske klaje.

Kmetijstvo razpada v dva razdelka, namreč: v poljodelstvo in živinorejo.

Poljodelstvo je pa z živinorejo in živinoreja s poljodelstvom v tako ozki zvezi, da eno ne more brez druzega biti; zato pa tudi priden gospodar ne bo ne poljodelstva ne živinoreje zanemarjal, ampak oboje čislal in z največjim pridom na višjo stopnjo spravljal. In če le gospodar oboje pridno opravlja, se mu delavnost njegova dobro splačuje.

Ker živina za živež potrebuje, kar gospodar na polji prideluje, — in ker ostanki povžite klaje, ki jih gnoj imenujemo, se spet povračajo zemlji, da iznovega rodovitna prihaja, je tedaj očitno, da skerb gospodarja mora na obé strani obernjena biti.

Gospodarju ne more biti enako, bodi njegova kmetija kakor koli in na nji več ali manj živine, ampak v primeri naj ima živine s svojim poljem in s klajnimi pridelki.

Dobiček pa živinoreje se ravná po tem, kakor živino redimo in gleštamo; saj je že star pregovor: „krava pri gobcu molze.“

Kar pa poljodelstvo zadeva, je od druge strani potreba, da se vesvoljni pridelki za živinsko klajo prav s pridom porabijo, po kterih bo gospodar, akoravno po drugem potu, to je, po gnoji svoje polje bolj ali manj zboljševal; zato bo tudi po vsi pravici prav delal, tem več ko bo goved redil.

Prebrisani gospodar in živinorejec bo med drugim najbolj na to gledal, da bo dovelj klaje pridelal, da bo mogel obilo živine rediti in na kupe si gnoja napraviti.

Naj kmetovavec svoje polje na ktero koli vižo obdeluje, se mu bo le tista zemlja najbolj splačala, ktero bo najbolj gnojil. Zato mu je pa tudi najbolj mar, kako si bo največ gnoja napravil.

Kakor je bilo že večkrat rečeno, si bo največ gnoja ta napravil, ki ima največ živine v hlevu, na senici pa na kupe piče in slame in stelje. Kdor hoče pa vsega tega obilo imeti, mora skerbeti, da bo zraven obile živinske klaje tudi obilo skuhe in okopovine prideloval.

Še vedno se pri kmetijstvu v naših krajih velika napaka nahaja, da kmetovavci, naj se jim pridigova kakor hoče, še zmerom proti drugim pridelkom premalo klaje pridelujejo, in večji del polja za posetev žita in druzih rastlin obernejo, in po tem takem se ne more zemlji z gnojem toliko kreposti poverniti, kar so ji je žito in druge okopovine pobrale; zato se pa tudi zemlja od leta do leta slabeje obnaša in posestnike ob činž in kapital pripravlja. — Pa le škoda, da je do zdaj le prav malo kmetovavcov k temu spoznanju prišlo! —

Živinoreja je, kakor poslednje štatistične naznanila razodevajo, še povsod na nizki stopnji, in v veliko krajih obrajtajo še zmerom pašnike, na ktere dostikrat živino stradat gonijo, bolj, kakor da bi jo doma v hlevu redili.

Prijatel, kako hočeš od svojih kravčet dovelj mleka in masla pričakovati, če jim le borne piče in slame pokladaš, kako si boš dovelj gnoja napravil, ako imaš le malo in pri tem revne živine v svojem hlevu!

Naši gospodarji še zmirom premalo čislajo resnični izrek, da obilo piče živinsko blagostanje kmetijstva najbolj na noge povzdigujejo, od ktere se več živine in bolje rediti dá.

Krajnsko deželo prištevamo k bolj goratim deželam, ki ima le v nekterih krajih dobrih in za poljodelstvo verlih njiv, večidel pa le za posetev srednji svet, kteri dovelj gnoja potrebuje; senožeti in travniki so večidel enokosni, in donašajo še prav obilo kisle merve. Jih na suho devati ali pa vodo na nje napeljevati, so pri nas še vseskozi bele vrane.

Ker ni svet na Krajnskem za obdelovanje žita posebno pripraven, in ker se ga za druge potrebe, namreč za poljske poti, mejnike, manjše pašnike itd. dovelj razkosuje, so potem tudi stroški obdelovanja višji in pridelki po navadi nižji.

Če nastopi v nesrečo gospodarju še slaba letina, da se pičlo sená pridela, kakoršno smo žalibog pred dvema letoma imeli, tako se iz tega lahko previdi v kakošno revšino se borni kmetič pogrezne. Ni mu druzega storiti, kakor živinico svojo zmanjšati in poprodati, namesti da bi si jo pomnožil, in še te repe, kar mu jih je za delo, mleko ali meso treba, borne in medle, zastran pomanjkanja klaje, komaj preredí, po malem si gnoja napravi, s kterim preslabo svoje polje gnojí, da bi mu bogato obrodilo.

Če štatistične dokaze o živinoreji pregledujemo, se bomo gotovo zavzeli, ker vidimo za koliko se je v poslednjih letih zmanjšala, edino le kmetijstvu v škodo.

V letu 1851 je bilo na Krajnskem 67,700 volov in bikov, krav pa 79,600 in morebiti še več; ker poprejšno štetje ni bilo popolnoma zanesljivo; se je konec leta 1857 po natanjčnem štetji le 56,600 volov in bikov, krav pa 78,970 naštelo, potem takem tedaj 11,730 repov menj kakor pred 6 leti, kar je zares za kmetijstvo prav žalosten dokaz. — Ravno tako se je tudi število kónj močno pomanjšalo.

Ozrimo se na njive in verte, kterih je na Krajnskem za 239,438 oralov, ki po dolgem in širokem veliko veliko gnoja potrebujejo, in na snožeti in travnike, ki jih je tudi 284,413 oralov, od kterih gré tudi nektere včasih pognojiti; tako bomo vidili, da se na omenjeni širjavi zemlje le pičlo mero klaje pridela.

Primerimo našo krajnsko kronovino s koroško in štajarsko deželo, ktere ste kar kmetijstvo in živinorejo zadeva, veliko bogateje od Krajnskega; tako najdemo v gotovem štatističnem dokazu od leta 1853, da so Korošci na 438,600 oralih polja in senožet živino redili, ki je bila na 17.300,000 gold. cenjena, to je, na oralu za 39½ gold. Na Štajarskem na 1.313,100 oralih pa za 45.000,000 gold., toraj na oralu za 35 gold. In na Krajnskem na okoli 524,000 oralih le za 12.500,000 gold., torej na oralu za 24 gold. — Iz tega je očividno, za koliko so Korošci in Štajarci v poljo- in živinoreji pred Krajnci.

Če pomislimo dalje, da je naše pridelovanje žita v primeri s sosednima deželama, in z lahko privožnjo od tod in iz Tersta gotov dobiček obeta, da je krajnska dežela po zgubljeni špedicíi in v nji zvezi bivši prevožnji raznega blaga ob velike zaslužke prišla, in med tem ko se vsako leto iz Koroškega in Štajarskega veliko pitane živine kupiti mora; zato bi se mogli Krajnci, da bi se pri nas stan kmetijstva na višjo stopnjo povzdignil, pred vsem bolj živinoreje poprijeti, in potem takem senožeti in travnike v boljši stan pripraviti, da več klaje pridelamo, potem bomo tudi več in bolje živine redili, naj bo za meso ali pleme, od krav pa bomo dovelj mleka in masla dobivali.

Poslednja živinska razstava na Dunaji leta 1857 nam je v natanko spričevanje dokazala iz celega cesarstva, koliko razne kronovine redé razne živine, in da ni zadosti, da se tù in tam veliko živine redí, ampak da se boljše in žlahneje sorte vpelje.

Jez mislim, da se moramo tudi mi, da, kar je le moč naše poljodelstvo bolj kviško spravimo, po pravílih skušenih kmetovavcov bližnjih kronovin ravnati.

Pripomočkov za to nam ni po moji misli drugej iskati, kakor če klajorejo, kar se dá, na vse straní razširimo, in si prizadevamo, da bomo za močno ponižani stan živine veliko in dobre klaje napravili.

Naj mi bo dovoljeno tukaj še opomniti, da je bilo od naše kmetijske družbe zastran tega, kar je vsakemu od nas dobro znano, v „Novicah“ in druzih družbinih natisih že večkrat dovelj podučljivih sostavkov natisnjenih, ktere tukaj serčno posnemati našim kmetovavcom priporočam.

(Dalje sledí.)

Nekaj od reje hrastov.

Hrast potrebuje za svojo rast veliko več prostora kakor druge gojzdne drevesa, ktere drevorejcu v krajšem času več koristi donašajo, kakor hrastovje, zato ga pa tudi kmetovavci premalo obrajtujejo.

Prav potrebno bi bilo, da bi za rejo tako koristnega hrasta, ki ga pa po vseh krajih od leta do leta bolj poredkoma nahajamo, začeli bolj skerbeti. Deželna vlada je zapovedala, ceste z raznim drevjem obsajati, in res se nekoliko let drevesa ob cestah tù in tam zasajujejo, pa vendar se v tem še ni veliko opravilo, menda zato, ker se drevesa za nasadbo večidel take jemljejo, ki niso ne kraju ne zemlji pristojne, ali se pa ne gleštajo kakor jim gré.

Hrast bi bil poleg cest, kjer je zemlja za-nj pripravna, zares najgorše drevó, in bi prihodnjič celi občini dovelj koristi donašal; že samo hrastovo ljubje strojarji za čreslo radi kupujejo. Jez bi nikoli ne svetoval, hrastičev zastran ljubja beliti in pokončevati, ampak pustiti jih, da dorastejo; potem donašajo od leta do leta več želoda za pitanje prešičev, in ježic in šišk, brez kterih strojarji strojiti ne morejo.

Če se hrast po vertih in polji zasaja za tako imenovane drevorede, donaša sčasoma tudi dovelj dobičkov, akoravno ne tistemu, ki ga je posadil, tem več pa njegovim naslednikom. Ker hrast svoje korenike precej globoko v zemljo spuša, tedaj ne zaderžuje rastí druzih rastlin, ki blizo njega rastejo, tudi se po malem na hrastu tacih merčesov derží, ki drugim sadežem veliko škodo prizadevajo. Sploh je hrast čedno drevó, ktero lepša vsako okolico. Res je, da hrošci ali kebri hrast močno zdelujejo; toda ni jih vsako leto, napadajo pa ravno tako bolj ali menj tudi druge drevesa.

Da hrast skoraj povsod rad raste, imamo spričevanja dovelj.

Naj reče kdo kar hoče, od hrasta bomo več dobička imeli, če ga bomo ob cestah sadili, kakor od marsikterega druzega menj koristnega drevja; z veliko večjim veseljem ogledujemo en sam lepo zrašen hrast, kakor celo versto bornih, krivih in dostikrat na pol suhih dreves, ktere gospodarju več truda in stroškov prizadenejo kakor dobička donašajo.

Jez mislim, da se bo hrast, če ga ob cestah po versti postavimo in ga pridno gleštamo, gotovo tudi dobro ponašal; v bolj suhi in pešeni zemlji bo pa zimski hrast ali jelovec (Traubeneiche) bolj storil kakor navadni.

Za zdaj bi bilo prav, da bi se mladi hrastiči iz gojzdov jemali, kjer se gotovo z vsem pridom in skerbjo množijo in redé, in čeravno ne tako pogostoma v privatnih kakor v deržavnih gojzdih.

Ker se sedaj c. k. kmetijska družba krepko za sadjorejo in naprave srenjskih drevesnic na vso moč poganja, bi bilo prav, da bi vsaki srenji posebej naročila, naj bi v svoji drevesnici ali vertni šoli kak majhen prostorček za zasadbo hrastičev odločila; gotovo bi si marsikter kmetovavec nektere želode nabral, jih čez zimo v pesku prehranil, spomladi pa v drevesnico vsadil, kjer bi mu ob dobrem gleštanji spešno rastli; od tod bi jih čez nekoliko let že precej močne drevesca v kak drevored ali pa kam drugam presaditi mogel. To pa se samo po sebi razume, da ne gré hrastičev na tak kraj saditi, ki je za sadno drevje pripraven, ampak na tak, ki ni za drugo rabo, ali pa tjè, kjer radi hudi vetrovi razgrajajo in jih človeška togota tako berž pokončati ne more; na vseh drugih krajih pa, ki so za rejo sadnih dreves pripravni, naj se sadno drevje posebno pridno zasaja in glešta, ker le od tega more kmetovavec največji dobiček pričakovati.

V Laksenburgu 20. svečana 1859. Leinweber,
dvorni vertnar.

Zgodovinske rečí.

Spisal P. Hicinger.

4.

Černa kuga ali černa smert leta 1348 in 1349.

Kmalo po velikem potresu, ki je leta 1348 mnoge dežele omajal, je nastopila strašna kuga po Evropi, ki je prišla iz Jutrovega; cele mesta in vasi so izmerle, od druzih je ostala komaj polovica ljudí. Štajarski zgodovinar J. C. Akvilin piše (Annal. b. 3. str. 214), da je ta kuga tudi v naših krajih strašno morila; pravijo, da po potopu sveta ni bilo take mertije, kakor leta 1349. Ljudje so bili tako oplašeni, da so začeli očitno pokoro delati za svoje grehe in se kervavo bičati. Čudno se mi zdi, da se pri krajnskih zgodovinarjih ne bere nič sledú od te strašne kuge; nisem našel nič ne pri Valvazorji ne v zatiških letnikih. Je li morebiti ta strašna kuga krajnsko zemljo memo pustila?

Neznan pisatelj pri Bernardu de Rubeis (Mon. eccl. Aquil. Appendix str. 43) govorí od te kuge bolj na tanko tako-le: „Ravno tisto leto, namreč 1348, se je začela kuga, ki je šla in morila skozi strani Tartarov, Turkov, Saracenov in Grekov, je potem napadla Italijo, kjer je marsiktere sloveče mesta in dežele razdjala. Tista je vso zemljo ranila s tako hudimi bulami, da je tisuč in tisuč ljudi konec našlo, tako da sta od vsacih treh dva umerla. Nekteri so sicer mislili, da se je kuga nalezla po sapi, s ktero je bolni dihnil v zdravega; drugi pa so menili, da se je to zgodilo po pogledu z očmi, ali sploh po zraku; nekteri, dasiravno malokteri, pa so vendar smerti odšli, če so se ravno s kužnimi pečali. Nektere pa je kuga zadela, in močno pohabila. Kadar so pa merliča odnesli, so se varovali njegovega oblačila; in kteri so tisto na se djali, jih je večidel ravno taka smert napadla; tudi kteri so ležali v tacih posteljah, kjer je kdo bil umerl, so se ravno tako okužili. Celó hiše, kjer so kteri pomerli, se niso mogle tako očediti, da bi se bolezen ne bila nalezla, če so ravno vse orodje iz njih spravili, in po kotih ognje zažigali in kadili. Bila je danes v tem mestu, in se je ondi deržala en mesec ali dva, v drugem mestu, ki je bilo blizo do 10 ali 20 (italijanskih) milj, pa je ni bilo; ko je pa tukaj nehala, je precej tjè prišla; včasih je šla naravnost dalje, včasih se je preskakovala, vendar ničesar ni pustila nedotaknje-

nega; v nobeni strani ni ob enem potu napadla dveh mest skupaj, ampak poredoma je dalje šla. Kuga pa se je vidila v trojni podobi, namreč v oteklih žlezah, ali v prisadnih bulah, ali v kervavem pljuvanji. Pri oteklih žlezah in prisadnih bulah so še mnogoteri se oteli, pri kervavem pljuvanji pa nobeden ne. Ko je kdo po poti gredé vidil, da krí pljuje, je že vedil, da je smertno oznanilo prejel. Ko je prišlo drugo leto, se je vidilo, da je roka Gospodova odnehala v furlanski deželi mesca februarja.

5.

Ceste in tovorne pota na Slovenskem v srednjem času.

O starih rimskih cestah po naših krajih so „Novice“ že mnogokrat kaj pripovedovale; kaj, če enkrat povedó od cest in tovornih potov, ktere so rabili naši predniki v srednjem času? Tisti čas sicer ceste niso bile več v tako lepem stanu, kakor pa za dni rimskega gospostva; več blaga so na tovorih prenesli, kakor na vozeh prepeljali; vendar tergovstvo se je gibalo sèm ter tjè po slovenski zemlji, in marsikter kraj je takrat slovel, ki je zdaj pozabljen. Razne stare listine vse to spričujejo.

Iz Tersta je šla stara cesta čez Basavico in Divačo na Senožeče. Tukaj je bila zgodaj colnija akvilejskega patrijarha, že pred letom 1217, ki je prišla pozneje v roke divinskih gospodov; tudi so se ondi dobri sejmi imeli, ki so bili tern v peti teržaškemu tergovstvu. Iz Senožeč je šla cesta dalje na Razderto, in od ondot memo Ubelskega na Landol. Tukaj so zopet patrijarhi imeli moto ali colnijo, o kteri se bere še leta 1313 in 1335. Iz Landola se je tovorilo dalje čez Studeno na Planino, ki je bila v rokah goriških grofov; tisti so ondi imeli colnijo že leta 1217, pa tudi še leta 1409. Iz Planine je šla stara cesta čez Laze na Dolenji Logatec, in od ondot čez Raskovec na Verhniko; od tod pa se je deloma z mnogimi ovinki po cesti poleg hribov tovorilo, ali pa po Ljubljanici v čolnih vozilo proti Ljubljani.

Od Reke in iz Istre so šle tudi pota v notranjo deželo; stare mote in colnije kažejo, v ktero mero so se obračale. V Lovrani so imeli že leta 1286 svojo colnijo goriški grofje, v Reki pa leta 1286 divinski gospodje. Pot je šla dalje čez Klano, kjer je bila zopet mota divinskih gospodov. Od Bistrice višje je šla cesta dalje proti Postojni, kjer so že pred letom 1372 colnijo imeli avstrijanski nadvojvodi; v Planini se je ta pot združila s teržaško cesto. Iz Pivke pa se je nad Zagorjem posebna pot ločila na Lož, še zdaj znana stara cesta. V Ložu so akvilejski patrijarhi svojo moto in colnijo imeli leta 1313 in 1335; ondašnje tergovstvo se je potem še bolj povzdignilo, ko je cesar Friderik IV. temu kraju leta 1477 dal mestne pravice. Iz Loža je šla tovorna pot dalje čez Obloke na Soderšico v dolensko stran, druga pot pa čez Cerknico in Rakitno proti Ljubljani.

Iz Horvaškega se je na Krajnsko tovorilo čez Metliko. Ondi so goriški grofje svojo moto imeli že leta 1286. Višje je pot šla na Novo mesto, kjer je že poprej neko teržiše bilo, preden je kraj dobil mestne pravice; ondi so po tem avstrijanski nadvojvodi tudi svojo moto in colnijo imeli, kakor kaže listina iz leta 1432. Iz Novega mesta se je šlo čez Trebno in Višnjo goro na Ljubljano. Druga cesta iz Horvaškega je šla na Kostanjevico, kjer je koroški vojvoda že leta 1256 imel moto in colnijo. Od tod se je tovorilo na horvaški brod, kjer je bil kdaj pred turškimi vojskami dosti sloveč terg (Otok, Gutenwert), in se je brodarilo čez Kerko! Od tod je šla pot na Mokronog, in se je nad Trebnim družila z novomeško cesto. Iz Kostanjevice se je pa hodilo tudi na drugo stran na Kerško. Ondi so že pred letom 1456 celjski grofje colnino pobirali, in je bil brod čez Savo na štajarsko stran v Videm in v Rajhenberg. Iz Kerškega se je pa tudi dalje ob desnem savskem bregu tovorilo proti Ratečem; od ondot se je čez hribe na Višnjo goro tovorilo proti Ljubljani; ali pa se je čez Savo brodilo na Zidani most, kteri kraj ima od tod ime, ker je avstrijanski vojvoda Leopold VI. leta 1224 ondi most sozidati dal čez Savinjo. Od Zidanega mosta se je zopet za Savinjo čez Laško dalje tovorilo proti Celju; ondi je bila kdaj mota celjskih grofov.

V Ljubljani, kakor se je vidilo, so se shajale razne ceste in poti; od tod so se pa zopet razhajale na razne strani. Tukaj je tedaj tergovstvo imelo posebno središe, so pa tudi koroški vojvodi že leta 1243 imeli svojo moto. Od Ljubljane je šla poglavitna cesta proti štajarski strani čez savski brod pri Černučah, skozi Demžale, Dob, Krašno, čez Trojane, Vransko in Žavec na Celje. Pa je bila skoraj bolj navadna stranska pot od Ljubljane čez savski brod pri sv. Jakobu, skozi Nadgorice na veliko cesto, po tem pa čez Moravče, Mudijo in Gamberg, in dalje čez goro pri sv. Lenartu, na Reko in zopet na veliko cesto proti Celju. Po drugi strani je šla pot skozi Menguš na Kamnik, kjer je koroški vojvoda že leta 1267 imel svojo moto; od tod se je skozi Tuhinj in Motnik tovorilo na Štajarsko. V Špitaliču pa je bila bolnišnica za popotne, ktero je še pred letom 1255 bitrinjski samostan od koroških vojvodov prejel v oskerbovanje; od tod je kraj dobil novo ime, ker se je poprej zovel Kozjak (Bocksruck). Od Celja je šla pa dalje cesta skozi Vojnik, Konjice, Slovensko Bistrico na Ptuj, ali pa na Marburg. Od Celja se je višje čez Vitanje na Slovenji Gradec tovorilo; tukaj je koroški vojvoda tudi imel svojo moto leta 1267; dalje pa se je šlo čez Trajberg na Velkovec v Korotanu.

Iz Ljubljane je šla gornja cesta na Kranj, kjer se je tergovstvo že kdaj rado zbiralo; ondi se je pobirala tudi mostnina; zunaj mesta pa je koroški vojvoda moto in colnijo imel leta 1288 na Rupi in pa v Oklem; je namreč pot na Kokro šla od Ljubljane čez Smlednik in Oklo. Višje se je tovorilo po Kokri na Podturen poleg Predvora; ondi so pred letom 1242 meranski vojvodi imeli svojo moto, dalje pa se je hodilo čez Jezerski verh na Kaplo, in po tem višje na Koroško. Druga cesta je šla iz Kranja na Teržič, in po tem čez Ljubelj na Koroško; na Vombergu je bil čez Dravo most, in dalje se je potovalo na Celovec. Cesta čez Ljubelj je zgodaj imenovana; ko je sv. Hema zvedila smert svojih sinov, krog leta 1030, je iz spodnjih krajev čez Ljubelj hitela na Koroško. Vomberški most je že stal leta 1200; takrat je bil menihom bitrinjskega samostana izročen, da bi ga varovali in popravljali. Cerkev sv. Leonarda verh Ljubelja je patrijarh Bertold tudi leta 1239 zročil bitrinjskemu samostanu; naj bi menihi pot popravljali, potnike sprejemali in varovali pred roparji; zatoraj je bila v Košentavru tudi bolnišnica napravljena. Še tretja cesta je iz Kranja šla na Radoljco, kjer se leta 1443 nahaja mota celjskega grofa; dalje pa se je tovorilo po dolini čez Krajnsko goro in memo Podkloštra na Beljak, kjer se je zopet obilno tergovstva zbiralo.

Še ostaja furlanska in goriška stran s svojimi poti in cestami. V Akvileji in v Teržiču ali Monfalkonu so imeli patrijarhi svoje mote; od ondot je šlo blago proti Gorici, Senožečam ali Terstu; poti so šle v tisti meri, ko današnji čas. V Cevdatu je bila zopet patrijarhova mota že od kdaj; od tod je bila cesta na Gorico, kjer so goriški grofje gospodovali. Iz Gorice se je na Krajnsko tovorilo čez Šenpas, Ajdovšino, po tem pa čez Hrušico, kjer je zadnji čas stara cesta zopet ponavljena; dalje se je šlo čez Logatec in Verhniko na Ljubljano. Druga pot pa je šla iz Gorice za Sočo čez Kanal na Tomin; ondi se je dacija od žita in vina pobirala za patrijarha. Od te ceste se je pri sv. Lucíi na mostu tovorna pot obračala čez Bukovo in Cirkno v Loko na Krajnskem; tukaj se že leta 1261 nahaja mota friziuškega škofa; od tod se je dalje

tovorilo na Kranj. Iz Tomina se je pa dalje tovorilo skozi Bovec čez Predil na Trebiž v koroški strani; tukaj je bila še leta 1399 mota bamberškega škofa; dalje pa se je šlo na Beljak. Tudi po kanalski dolini je šla cesta iz Furlanije na Koroško; v Klavži so imeli patrijarhi svojo moto, in od tod se je potovalo na Trebiž in Beljak.

Če kdo vse to, kar je povedano tukaj od raznih tergovskih potov, nekoliko pretehta, bo lahko spoznal, da naši predniki niso bili ravno leni in mertvi, temuč da so se zadosti pridno gibali in trudili, naj bi si pomogli za potrebo in polajšanje življenja. (Dal. sl.)

Ozir v pretekle čase.

Napoleon I.

(Dalje.)

Vladni zbor v Parizu zvoli na to Napoleona za odbornika pri sklepanju mirú v Radstadt-u. Al komaj se začnejo 25. novembra tù za mir pogajati, že hití Napoleon 2. decembra to mesto zapustivši v Pariz. Tù spozná bistroumni vojskovodja hipoma, kakošne zanjke mu je vladni zbor nastavil; premogočen mu je bil in sklenil je, ga kam dalječ poslati. Odločen je bil Napoleon nad Angleže, pa že 19. maja 1799 odrine s 30,000 odbranih vojakov iz Tulona na ladijah v Egipt, kamor ga je gnal sklep, Angleže iz Indije pregnati. Že 12. junija vzame otok Malto, in 2. julija je Aleksandrija v njegovi oblasti. 2. avgusta vzame Turkom drugi pot mesto Abukir, in to je bilo njegovo poslednje djanje v Egiptu.

Francozka republika je začela hirati; to zvedši se verne Napoleon urno v Evropo, zapustivši armado generalu Kleber-u v Egiptu z obljubo, da se bode kmali sopet vernil. 14. oktobra je že v Parizu; tù niso vedili, kje jim glave stojé. Večina ljudstva ga je sprejela vriskaje, al velikani so se tresli pred njim. Eni so hotli sopet samovlado, drugi republiko, pa na boljih nogah. Napoleon je te in une prekanil in osnoval zaroto po svoji volji.

Odbor starostnikov mu izročí poveljstvo vse armade s neomejeno oblastjo, za varnost narodnega namestovanja čuti. Prisegel je zvestost republiki in 9. novembra je bilo po dosedanjem vladnem zboru. Drugi dan se zberejo starostniki s tako imenovanimi petstoterimi; že zaženejo poslednji klic republikancov: „Nič diktature; proč z diktatorjem!“ Kar stopi Napoleon v sobo in z njim več grenadirjev. Glasno rijovenje ga sprejme. Napoleon gré iz zberališča, pa kmali prihrumé grenadirji po njegovem povelji v sobo in razpodé zbor.

To je bil konec ustave od leta 1795, in 17. nov. so prevzeli trije konzuli, Napoleon, takrat še Bonaparte imenovan, Sièyes in Roger Ducos. Urno so skovali novo ustavo, ktera je bila četerta, in jo oklicali. Napoleon je bil pervi konzul, za deset let izvoljen, z oblastjo, kakoršno je imel pred komaj kralj. Una dva konzula sta bila zraven njega ne več ko dve néme priči. Odsihmal je pokazal Napoleon, da zná vladati; med možmi, ki so bili okrog njega, so bile umne glave; celo vlado je predelal in narodu mir obljubil. Napovedal je sicer 28. decembra znova vojsko vsem sovražnikom republike, pa že drugi dan je ponujal Angležem mir, kteri ga pa niso uzeli; tudi Nemčija, Rusija, Napolitansko in Turčija so bile v orožju. Še pred koncom mesca maja 1800 je peljal Napoleon svojo armado čez planine na Laško in 4. junija je bil že v Milanu; ravno ta dan so vzeli Avstrijanci Genovo, pa objeti so bili od francozke armade. Udariti se je bilo treba in to se je zgodilo 14. junija 1800 pri Marengi na obširni planjavi med Alesandrio in Tortono.

(Dalje sledí.)

Kratkočasno berílo.

Atala.

Spisal Chateaubriand. Poslovenil po originalu Mih. Verne.

(Dalje).

Po petnajsterih nočéh nagle hoje prideva na aleganiške (Allegany) gore, in dospeva do neke struge reke Tenase, ki se v Ohio izliva. S pomočjo Atalinih svètov napravim čoln, in ko skorje njegove z jelovimi koreninami opletem, ga s češpljevo smolo namažem. Nato sedem z Atalo va-nj, in teku reke se izročiva.

Indijanska vas Stikoe s svojimi piramidalnimi grobi in s svojimi podertimi kočami se nama kaže na levi okrog nekega berda, na najini desni pa se širi keovška dolina, konec ktere se vidijo joreške koče, ki stojé okrog temena nekega hriba ravno tega imena. Reka, ki naji seboj tira, teče med stirimi bregovi; konec njih vidiva sonce zahajati. Te tihe samote ne kalí nazočost človeška. Druzega ne vidiva, ko lovca indijanskega, ki se na svoj lok naslanja in verh neke skale sedí, kakor da bi bil spominek, duhú teh puščav verh gore napravljen.

Atala in jez zedinjeva svojo tihoto s tihoto tega prizora. Pa na enkrat povzdigne hčí prognanstva svoj glas, ki poln mičnosti in tuge v zraku doní; nenazočo domovino prepeva:

„Blagor jim, ki niso vidili dima ptujih svečanost, in ki so le pri gosteh svojih dedov sedeli!“

„Ko bi sinja Mešasebova sraka floridški neprispodobljivi (nonpareille — unvergleichlich) djala: „Zakaj tako žalostno tožuješ? Al nimaš tù lepih vod, lepih senc in vsakoverstne hrane kakor v svojih gojzdih?“ „Pač bi ji odgovorila vbežna neprispodobljiva; toda moje gnjezdo je v jazminu (?); kdo mi ga bo donesel? — In sonce moje savane — si ga mar vidila?“

„Blagor jim, ki niso vidili dima ptujih svečanost, in ki so le pri gosteh svojih dedov sedeli!“

„Po urah težavne hoje sede popotnik žalosten. Okrog sebe ogleduje strehe ljudí, popotnik pa nima kraja, kamor bi glavo naslonil. Popotnik poterka na kočo, dene svoj lok za vrata, prosi gostomilosti; gospodar migne z roko; popotnik vzame spet svoj lok, ter se verne v puščavo;

„Blagor jim, ki niso vidili dima ptujih svečanost, in ki so le pri gosteh svojih dedov sedeli!“

„Čudovite pravlici, ki se okrog ognjišča pripovedujete, mili razlivi serca, dolge navade ljubiti, ki ste k življenju tako potrebne, napolnile ste serca tistih, ki niso nikdar zapustili svoje rojstne dežele! Njih grobi so doma in obudujejo o sončnem zahodu solze njih prijatlov in mike vere.“

„Blagor jim, ki niso vidili dima ptujih svečanost, in ki so le pri gosteh svojih dedov sedeli!“

Tako prepeva Atala. Nič ne moti njenega tugovanja, razun nečutljivega šuma najnega čolna na valovih. Le v dveh ali treh krajih ga sprejemlje nek slab odmev, ki ga druzemu slabejemu, ta pa tretjemu še slabejemu podaja; menilo bi se bilo, da duši dveh zaljubljenih, nekdaj nesrečnih kakor mi dva, sedaj pa s tem ganljivim spevom privabljenih, poslednje zvuke njenih zdihljejev gori zročujete.

Samota, vedna nazočnost ljubljenega predmeta, celó najina nesreča množí vsak hip najino ljubezen. Močí začnejo Atalo zapuščati, in strasti, ki njeno telo tarejo, zmagujejo, toliko da ne, njeno krepost. Neprenehoma moli k svoji materi, in zdí se, kakor da bi hotla njeno razserdjeno senco potolažiti. Včasih me vpraša, če vidim ogenj iz zemlje švigati. Jez pa, truda spehan, želje pa vedno goreč, ne mislim druzega, ko da sem znabiti vsred teh gojzdov brez otetbe zgubljen, in stokrat hočem Atalo kot ženo svojo objeti — stokrat ji svetovati, da naj si na teh bregih kočo napraviva ter tù vkup umerjeva. Ona pa se mi vedno upira: „Spremisli“, mi pravi, „prijatel moj mladi, da vojak je sam sebe domovini dolžan. Kaj je ženska proti dolžnostim, ki

jih spolniti imaš? Oserči se, Utalisov sin, in ne mermraj čez svojo osodo. Človeško serce je kakor goba v reki, ki pije sedaj o jasnem vremenu čisto vodo, sedaj pa, ko nebo vodo zmoti, se blatne vode napenja. Ima li goba pravico reči: Menila sem, da ne bo nikdar viharjev, da sonce ne bo nikdar peklo?"

O Renat, če se nepokojev serca bojiš, ne zaupaj samoti: velike strasti so samotne; v puščavo jih prenesti, se pravi jim vso berzdo pustiti. Skerb in strah naji tare, vedno sva v nevarnosti, sovražnim Indijanom v roke priti — v nevarnosti, da bi naji voda ne požerla, kače ne pičile, zverine ne raztergale; le s težavo nahajava nekoliko slabe hrane, in ne véva več, kam bi svoje stopnje obernila; zdí se, da najina nesreča ne more večja biti — kar jo nek primerljej doverší.

Sedem in dvajseto sonce sije po najinem odhodu od koč: ognjeni mesec *) nastopi svoj ték, in vse napoveduje nevihto. Proti času, o kterem Indijanke poljodelsko orodje na savinjeve veje (Savinier — Sevenbaum) obešajo, in o kterem se papige v votle ciprese umikajo, se začne nebo oblačiti. Glasovi samote vtihnejo, puščava omolkne in v gojzdih je popolna tihota. Kmalo pa obudí daljni grom, ki po teh, kolikor svet starih gojzdih doní, zavzeten šum. Bojé se, da bi se ne potopila; hitiva na breg reke, da bi se v kakošno goščo otela.

Kraj je močviren. S težavo napredovava pod nekakošnim obokom bodečega slaka (simax), pod vinskim tersjem, pod modriljem (Indigo), pod visečim bobovjem in šibjem, ki se nama okrog nog ovija. Puhla tla se tresejo pod nama in vsak hip sva v nevarnosti, v mlačne luže se pogrezniti. Merčesi brez števila, grozoviti topirji naji slepé; ropotače sumé na vseh straneh, in volkovi, medvedje, karkažuši **), mladi risi, ki tù zavetja iščejo, polnijo kraj s svojim rijovenjem.

Tema se množí: nizki oblaki se mešajo s senco gojzdov. Oblak se vterže, in blisk se vtrinja in vije kakor ognjen slak. Silovit veter se vzdigne od zahoda, ter valí oblake na oblake; gojzdi se vklanjajo, nebo se nagloma odpira in skozi njegove razpoke se vidijo nove neba in goreče planjave. Kako strašen, kako krasen razgled! — Strela meče ogenj v gojzde; požar se širi kakor goreči lasje; stebri isker in dima napadajo oblake, ki svoje strele na široko pogorišče mečejo. Po tem zagerne veliki duh gore z gosto temo; izsred te velike zmešnjave se vzdiguje nek zmešan šum bučenja vetrov, zdihovanje dreves, rijovenja divjih zverin, pokanja požara in ponavljenih udarov strele, ki cverčí ko v vodi vgasnuje.

Véliki duh vé! V tem hipu ne vidim druzega kot Atalo, le na-njo mislim. Pod nagnitim deblom neke breze jo obvarujem ploh dežja. Tudi jez sedim pod drevesom, deržim ljubico na kolenih in ji grejem gole noge v svojih rokah — in sem srečen.

Bučenje viharja nama bije v ušesa; na enkrat čutim eno Atalinovih solz na svoje serce pasti: „Vihar serca, zavpijem, „je li to kaplja tvojega dežja?" Na to objamem priserčno devo svoje ljubezni: „Atala, ji pravim, ti mi nekaj zakrivaš. Odpri mi svoje serce, o lepa moja! O kako dobro dé, ko nam kak prijatel v dušo gleda! Povej mi drugi uzrok žalosti, ki ga terdovratno zamolčuješ. Oh, vidim, da po domovini svoji jočeš." — „Otrok človekov", mi precej odverne, zakaj bi po domovini svoji jokala, saj niso bili oče moj iz okrajne palmovih dreves?" — „Kaj? ji pravim z globokim čudenjem, „tvoj oče niso iz palmove okrajne! Kdo te je tedaj ti zemlji dal? Govori." Atala govori te besede:

„Prej ko moja mati vojaku Simaghanu trideset kobil, dvajset bivolov, sto mér želodnega olja, petdeset brebrovih kož in veliko druzega bogastva v doto prinesejo, so poznali nekega belega moža. Al mati matere moje jim verže vode v obraz in jih prisili omožiti se s Simaghanom, ki je vès kralju podoben in ki ga ljudstva kot duha časté. Mati moja pa pravijo svojemu novemu ženinu: „Jez sem mati, ubi me!" — Simaghan jim odgovori: „Veliki duh me varuj tako hudobnega djanja. „Ne bom te okernil, ne bom ti odrezal ne nosa ne ušes, ker si odkritoserčna." — Po odhodu riškašne ptice pridem na svet; rasti začnem ponosna kakor Španjka in kakor divjakinja. Mati me pokristjanijo, da bi bil njih Bog, in Bog mojega očeta tudi moj Bog. Kmalo pa jih prevzame tuga ljubezni, in podajo se v malo, s kožami preoblečeno klet, iz ktere se več nazaj ne pride.

To je Atalina zgodovina. — „Kdo pa je tvoj oče, uboga sirota?" ji pravim, „kako so ga imenovali ljudje, in kako mu je bilo ime med duhovi?" — „Jez nisem nikdar umivala nog svojega očeta, pravi Atala; le to vem, da so bili materi moji vedno zvesti: pri angeljih jim je bilo imé Filip, ljudje pa so jih „Lopez" imenovali."

Pri teh besedah zaženem krik, ki po celi samoti doní; glas radosti moje se meša z bučenjem viharja. Atalo stisnem na svoje serce, ter vpijem ihté: „O sestra moja! O Lopezova hči! Hči dobrotnika mojega!" Atala se vstraši in me vpraša, kaj mi tak nepokoj dela; ko pa zve, da je Lopez tisti velikodušni gostoljub, ki me je v Šent-Avguštinu posinovil, in ki sem ga zapustil, da bi sam svoj bil, prevzame tudi njo zavzetje in radost.

To bratovsko prijatelstvo, ki naji navdá in svojo ljubezen z najino ljubeznijo združi, je preveč za najine serci. V svetlobi bliska, s proti nebu povzdignjenimi očmi, v nazočnosti Večnega deržim svojo nevesto v naročji. Ženitna slovesnost, vredna najinega terpljenja in velikosti najine ljubezni; krasni gojzdi, ki majate svoje šibje (lianes) in svoje oboke ko zagrinjala in nebo najine ženitovanske postelje; goreče smreke, ki ste bakle najinega pira; brezbrežna reka, šumeče gore, strašna in krasna narava — al ste bile le prazna priprava, naji prekaniti? — niste mogle blaženosti enega človeka skriti en hip v svojih strahotah?

Na enkrat razterže silovit blisk, ki ga gromeča strela spremlja, gosto senco, napolni gojzd z žveplom in svetlobo, in raznese pred nama neko drevo. V beg se podava. O nenada!.... V tihoti, ki nastopi, slišiva glas nekega zvona! Oba ostermiva in slušava glas, ki je v puščavi tako redek. V tem hipu zalaja v daljnosti pes, čedalje bolj se bliža in laja; poslednjič dojde, in veselja nama renčí pred nogami; star puščavnik, z majhno svetilnico v roki, pride za njim po gojzdni tèmi.

„Blagoslovljena naj bo previdnost, zaupije, kakor hitro naji zagleda. Že dolgo vaji iščem! Naš pes vaji je zavohal že v začetku nevihte, in me je sèm pripeljal. Dobrotljivi Bog! kako sta mlada! Uboga otroka, koliko sta pač terpela! Nu, vzdignita se, prinesel sem seboj medvedjo kožo, ki bo za to mlado ženico; tudi nekoliko vina je tù v moji čutari. — Hvaljen bodi Bog v vseh njegovih delih! njegova miloserčnost je pač velika, in neskončna je njegova dobrota!"

Atala se verže na kolena pred duhovnim: „Poglavar molitve", mu pravi, „jez sem kristjana — sam Bog te pošlje rešit me." — Puščavnik jo vzdigne ter ji pravi: „Ptuje vabiti, imamo navado, ponoči in o nevihtah zvoniti z zvonom misijonstva, in po izgledu svojih bratov na velikih planinah in na Libanu smo svojega psa naučili, popotnikov, ki zaídejo, iskati." Jez puščavnika komaj razumem. Ta ljubezen do bližnjega se mi zdi čez človeške močí, in menim, da se mi sanja. Pri svetlobi majhne svetilnice, ki jo duhovni v roki derží, vidim brado in lasé njegove vse premočene; ternje mu je bilo noge in roke in obraz okervavilo." „Starčik, zaupijem poslednjič, kakošno serce imaš, ki se ne bojí, da bi ga strela zadela?" — „Bati se!" odverne menih z nekakošno iskrenostjo; „bati se, ko so ljudje v nevarnosti, in ko sem v stanu, jim pomagati! Bil bi pač

*) Mesec juli.
**) Carcajou, karkažuš je nekakošna amerikanska žival.

nevreden služabnik Jezusa Kristusa! Al pa veš, da jez nisem kristjan?“ — „Mladeneč“, odgovori puščavnik, „sem te mar prašal po veri tvoji? Jezus Kristus ni djal: Moja kerv bo tega oprala, unega pa ne. Umerl je za jude in molikovavce, in vsi ljudje so mu bili le bratje in reveži. Kar tù za vaji storim, je pač mala reč, in drugje bi našla večje pomoči. Te slave pa si ne smejo duhovni prilastovati, še manj pa se ž njo bahati. Kaj smo mi, slabi puščavniki druzega, ko okorno orodje nebeškega djanja? — In kteri vojak bi bil tako plašen, da bi bežal, ko njegov poveljnik, s križem v roki in s ternovo krono na glavi, pred-njim ljudem na pomoč hití?“

Te besede mi presunejo serce; solze občudovanja in rahločutja mi zalijejo očí. „Draga otroka moja, pravi misijonar, jez vladam v teh gojzdih majhno čedo vajinih divjih bratov. Votlina moja ni dalječ od tod na hribu; pojdita ogret se pri meni; ugodnost življenja ne bota v nji našla, pa bota saj pod streho, in tudi za-njo gré dobroto božjo hvaliti, zakaj veliko ljudi je nima.“

(Dalje sledí.)

Pravlice iz Krajnskega.

Rudokop na Černi persti.

Še zdaj dobro pametim, dasiravno sem bil komaj začel hlače nositi, kako je neki krojač rojen v nemških Rovtah, berž ko ne v vasi Stražiše, pripovedoval od Benečana, ki je hodil po zlato rudo na Černo perst.

Benečan je pogostoma obiskoval visoko goro, pa se kaj rad ogibal ljudí; le kader ga lakota prisili, stopi v kako kerčmo se okrepčat.

Nekega poletnega večera pritovori na plečih polno bisago plutonovih zakladov vès spehan, žejen in lačen ter prenoči v gostivnici. Prekanljiva brežanka mu pa kmali žari iz obraza; mu preganja kri nepokojno po žilicah in mu preveč jezik omaja. Skrivnostni mož zdaj razodene v preveliki zgovornosti, da ima ključ do velikih dragotin, ter jame kerčmarja in druge sosede milovati, kakor se miluje človek, ki žeje umira poleg bistre vode šumečega potoka zato, ker korca nima, z drugim orodjem ali celo z golo roko pa ne ume vode zajeti in ne more hude žeje pogasiti. On beseduje gostinčarju: „Pač bi si življenje ljudje tukaj polajšali, ako bi poznali zaklade, s kterimi je gora obdarovana. Tudi bi jim ne bilo treba, vedno košev prenašati, kakor da bi jim bili k herbtu prirašeni.“ „Svoje žive dni“ — on dalje govori — ne bom pozabil, kako me je groza danes sprehajala, ko sem vidil nad vasjo v stermi visoki steni, kjer bi se lahko divji kozi v glavi zvertilo, ženske s košem na herbtu, kamor so pevaje čez glavo metale travo, ki so jo žele sèm ter tjè po skalnatih spokah. Verh te visoke stene sloní košenina, ki je gladka in sterma ko slamnata streha. Tù so kosci bosi in prav veselo s kosami za travo mahali, ki je zares žlahna in polna prijetno duhtečih cvetlic. Jaz mislim — dalje Benečan modruje — da tem terpinom ptičja kri se pretaka po udih, drugač bi se tam, kjer jim za petami smert široko zeva, ne mogli radovati. Le od strani sem nekoliko hotel po stermini čez pečino v vašo vas pogledati, sem že primoran, se kaj urno poleg stoječega germa prijeti, sicer bi se bil vertoglav kotačil čez konce, dokler bi se ne bil prekobacnil po gerčasti steni, kjer bi se moje truplo bilo na toliko koscov razsulo, da bi vseh ne bile zavohale vse ropne ptice, ki po teh gorah gnjezdijo.

Priprosti kerčmar, ki morde ni vidil nikdar lepših krajev, je bil zmiraj vajen prelazovati stermine in se plaziti med skalovjem, pa ne najde tukaj nekakoršne nevarnosti, temveč ga le mika skorej zvediti, kje tiči obilni zaklad, vir zaželjene prihodnje sreče, in kako bi se dalo dospeti do njega.

Benečan se dolgo dolgo obotavlja skrivnost razodeti, pa kdor nadležno prosi, vendar le sprosi in ko še Benečanu kaže, da bo nocoj kapljica zastonj tekla, natihoma gostivničarju to-le pové: „Na Černi persti v tistem kraji, kamor zjutrajno sonce najpred posije, je treba zaklada iskati.“ Se vé, da kerčmar v svoji priprostosti ni mislil na druge zaklade kot na zlato rudo ali pa celo na kak zal kup čistega zlata.

Zdaj naš Rovtar marljivo opazuje vremenske znamenja, ki hribovca malokdaj prevarijo in po kterih skoraj zanesljivo vé, kdaj bo sonce izhajalo na čisto jasnim nebu, da bi zastonj na visokih verhuncih Černe persti*) ne dočakoval pervih žarkov rumenega sonca, ki imajo razodeti vrata podzemeljskega bogastva.

Kdor hoče od poldanske strani priti na verh Černe persti, se ne smé stermin bati in mora dokaj korakov storiti, torej je treba že zvečer pred sončnem zahodom na verhu biti in tam prenočiti. Od polnočne strani, to je od bohinskega jezera, je hoja na Černo perst složniša in se tudi zverši v krajšem času. Naš svetlih zakladov željni Rovtar dospe v pravem času na višavo in si poiše ugodnega kraja, kjer misli najhitreje prestreči pervi sončni žark.

Zdaj se začne čez nizke doline senca razgrinjati in se potegovati čez zelene hribe ter se pripravljati na porod neprijazne teme; gole višave gorá pa se še vedno bližijo v poslednjih žarkih večernega sonca. On se ozira čez tokave na prelepe planjave tik benečanskega morja, kjer med plodnimi njivami v dolgih verstah se sadno drevje šibi pod težo sladkega grojzdja in se masti okusna kapljica, on ne prezré triglavnega velikana naših domovinskih višav, kjer poslednjič kot luč v lampici, ko olje poíde, ugasne sončni žark; on posluša žvenkljanje planinskih čed in mukanje mnogoverstnih goved, ki se iz dobrih pašnikov s polnimi mlečnimi posodami povračujejo v nočne staje, on ima pod seboj jezero, kjer plavajo urne postervi in se zaganjajo za mušicami, ki se tikama poveršja jezerske vode igrajo v kolabarju; on pregleduje tudi dalej bohinsko dolino in posluša mogočen ropot velikih kladev bisterskih kovačij.

Nočna tema zdaj šine čez visoke gore, in oči okrog več ne morejo stvari razločevati, le na širokem nebeškem oboku miglja brezbrojna množica lučic. Tukaj bi učen zvezdogled se po rajsko radoval zvezdastega neba, al našega Rovtarja, ki mu je komaj ime „rimske ceste“ znano, le malo veseli se ozirati po zvezdah in jih z imenom zvati, dasiravno si je on tisto noč kaj marljivo prizadeval v pravi dobi dušam v vicah usmisljenje Božje izustovati; vendar ko ga ravno tudi nehotoma živo domišljija nadležva, kako naj z bogastvom, ki ga bo kmali imel, svojo bajto v krasno poslopje spremeni in ozaljša vse gospodarstvo, mu zato vselej bratoljubni rek prekasno na jezik pride, kadar zvezdni vtrinček s svetlo čertico švigne po čistem zraku.

Nekoliko sam sebe nevoljni Rovtar, ko mu neukretni jezik komaj polovico reka izgovori dušam v rešitvo, kadar že zgine vtrinek, sklene se drugač kratkočasovati. Izleče namreč samokres iz mavhe ter ga oberne proti jezeru in ž njim krepko pozdravi plašljive stanovavce, ki po bistri vodi plavajo. O joj! kaka groza ga prehaja čez nekoliko migljejev, ko se strašno bobnjenje zaporedoma sedmerokrat oglasuje z visokih sten nasprotnih gorá; on si gotovo misli, da se gore poderajo in da bo kar zdaj sodni dan. Kadar se prepriča, da visoki verhunec, ki mu je ponosni sedež, še mirno

*) V več krajih je med ljudmi prazna vera, da, če kdo izreče, preden izgine svetel vtrink, besede: „Usmili se Bog duš v vicah“, da se duša reši iz vic. Prav in koristno je, za duše tistih, ki se iz sveta ločijo, moliti. Vraža pa je, če kdo misli, da kako dušo reši, kadar med zvezdnim vtrinkam, zgorej imenovane besede izusti. — Vtrink ni vničenje zvezde, temveč bo zračna svetloba. Ako bi se vselej, kadar kdo umerje, ona zvezda utrenila, bi tudi nebo moglo pleše dobiti, kakor gojzd kmeta, ki ga dan za dnevom razvažuje na terg. Ako kdo od zlate rude na Černi persti kaj več vé, bi mi ljubo bilo, zvediti. Utegnilo bi med slovenskim rodom še dokaj pripovedb biti od čvetero peresne detelice.

stoji, jame ložej dihati, serce se mu vpokojí ter oserčen reče: Kaj velja, čudnostrašno bobnenje ni druzega, kot jek, ki odmeva iz visokih nasprotnih globin? in on se resnice prepriča, da še večkrat strel ponavlja, dokler se v izhodu zor ne napoči, ki je zanesljiv napovedovavec sončne svetlobe. Kakor lovec, ki začuje cviliti psa, ki zver spodi iz ležišča, kviško plane, in pazno gleda, da jo na muho dobi v begu, tako naš Rovtar skorej brez sape pazi, kam bo švignul pervi sončni žark. V hipu sončna svetloba predirja dolgo zračno cesto, in se blizo Rovtarja na verhuncu zabliší. V tej priči pozabši, da ni na ravni in gladki stezi, kamor celó pogledati ne utegne, da ne zgreši presrečnega kraja, nezmerno hiti in neusmiljeno vtrina z nogami po gerčastih kamnih, dokler ne stojí tam, kjer misli, da so vrata v hram zakladov. (Dal. sl.)

Dopisi.

Iz Zagreba 26. maja. Ni dolgo, kar so nam „Novice“ v černem zarobu naznanile smert nadvojvoda Ivana, in že spet bi trebalo černino obleči. „Nejma ga više“ — ta govorica se čuje po Zagrebu, al kaj rečem, po celi trojedni kraljevini, od ene strani do druge. Pokosila je najme nemila smrtna kosa, kakor so „Novice“ tudi že povedale, v noči med 19. in 20. maja našega slavnega bana Jelačića v 58. letu njegove starosti. Kakor da bi bil hud potres Zagreb stresil, tako je ta dogodjaj gradjane zdrmal. Ne da bi Vam ponavljal junačke njegove dela, — vsem so zadostno znane! Ne, da bi Vam kazal, kako je svoj narod ljubil ter ž njim vesele in žalostne dni delil. Ne, da Vam bi pravil, da je bil dika hrvatskega naroda in up celega jugoslovanstva. Ne, da Vam bi kazal, da je on s svojimi deli vpletil nevenljive lavore v slavo svojega naroda, da je z zlatimi pismeni pisal zgodovino horvatske zemlje! Ne, da Vam bi razlagal, da je ž njim ugasnila zvezda perve vrste na obnebji jugoslovanskem. — Jaz samo toliko rečem, da je Hrvatska zgubila ž njim svojega zaštitnika, svojega zagovornika, svojega očeta! Hrabri graničari, „Jelačića krilo“, zgubili ž njim so svojega vojvoda, in to ob času, ko ga jim bi najbolj treba bilo, — književnost hrvatska zgubila je ž njim darežljivega Mecenata! Najlepši dokaz, kako iskreno in s kako čisto ljubeznijo mu je bil narod udan, je nam kazala neprestana procesija, ki ga je dan na dan, celó iz daljnih krajev, prišla gledat visoko na mrtvačkem odru postlanega. Ob desetih zjutra 26. maja se je njegovo truplo iz Zagreba v Nove dvore odpeljalo, kjer je rodbinska raka. Preden se je truplo vzdignilo, je pred baníjo na tergu sv. Marka hrvatska mladež popevala dve pesmi „Suze“ in „Plač“, kar je vse pričejoče do solz ganilo. Po naznanjenem programu se je sprevod tako lepo vredil in vverstil, da ni moglo lepše biti. Prišlo je bilo tudi 60 serežanov iz banskih krajšničkih polkov k sprevodu; bili so vsi na čilih konjičih v polnem svojem bojnem uresu. Deželne znakove, trobojno bandero in žeslo, sta nosila po starem običaji grof Step. Drašković in grof K. Erdödy. Počasi je napredoval sprevod skozi mesto proti stolni cerkvi. Vse ulice so bile s černimi banderi obvešene, da je vsakemu srcu zares tesno bilo v persih. Pred stolno cerkvo je bilo, od šest černih kónj peljano, truplo od prevzvišenega kardinala in škofa gospod Haulik-a blagoslovljeno. Na krapinskem mostu in v Novih dvorah se je snidilo sila veliko ljudstva, celó iz bližnjega Štajarskega in Krajnskega. Nekoliko prizorov pri vžrtovanji je bojda bilo tako ganljivih, da se je vse jokalo. Neumerlemu banu se bo v Zagrebu na trgu „Jelačića bana“ spomenik postavil. Darovi se že nabirajo. Gotovo je imel tudi med Slovenci pokojnik svoje štovatelje, ki bodo radi svoj obol v ta namen žrtovali! Lahka mu zemljica in večen spomin! K. Žavčanin.

Iz Ljubljane 7. junija. V svojem zboru 3. t. m. je ljubljanski mestni odbor odločil 4000 fl. n. d. za napravo krajnskih prostovoljcov, toda ti dnarji se ne bodo nikakor mestnjanom kot priklada k davkom naložili, ampak s prostovoljnimi darovi domorodcov se bodo poravnali. — Prostovoljce so začeli 6. t. m. v mestni hiši zberati. Oklic Njih ekscelencije, prevzvišenega gosp. poglavarja — tako se je mogel 6. t. m. slednji prepričati — je serca Krajncov po celi deželi močno unel. Veselje je bilo viditi, kako so ta dan mladenči pa tudi možje vreli v mestno hišo, se v batalijon krajnsko-primorskih strelcov zapisati. Zjutraj ob šestih je že vabila mestna muzika k izberi, ktera se je ob devetih začela in malo čez poldan terpela. 42 čverstih mladenčev in mož iz cele dežele je bilo v tem kratkem času izbranih in poterjenih. Po končani izbéri so dobili v mestni hiši dobro kosilo in serce se je vsakemu v persih vzdigovalo, ko se je po kosilu na dvorišču mestne hiše muzika s cesarsko pesmijo oglasila. „Vivat! živio!“ je donelo iz ust nadušenih poterjencov, in ko je bila ta končana, so terjali Radeckov marš. Vriskanje in ukanje je odmevalo, ko so zaslišali ta serce povzdigajoči marš. Še več mičnih in okroglih je zaigrala muzika do treh in zdaj so peljali poterjence v kosarno, da so k banderu prisegli. Silno velika množica ljudí, ki je po mostovžih mestne hiše in zunaj pred njo celi čas čakala, jih je spremila v kosarno. Drugi dan, to je, včeraj 7. t. m. je zopet mestna muzika od osmih do devetih vabila pred mestno hišo k vstopu v batalijon prostovoljcov in ob devetih so jih začeli izberati. Do dvanajstih so jih nabrali 36, večidel mladenčev, kteri so pa že v mestni hiši prisegli in vsak po 10 fl. n. dn. prejeli. Potem so dobili kosilo, po kosilu pa so jih peljali z muziko v transport, odkodar grejo danes za svojimi včeranjimi tovarši, kteri so odrinili včeraj, v Gorico. — Za batalijon krajnsko-primorskih prostovoljcov je daroval v Terstu žl. gosp. Gutmannsthal 1000 fl., in sicer za Primorce polovico, za Kranjce pa polovico.

Iz Ljubljane. V poslednjem mestnem zboru 3. t. m. je bila tudi rajtenga mestnih dohodkov in stroškov za leto 1858 predložena in poterjena. Dohodki so znesli 85,038 fl. 22¼ kr., stroški pa 71,261 fl. 32¼ kr., ostalo je tedaj v mestni kasi še 13,770 fl. 50 kr. To pač očitno pričuje, da se je z mestnimi dnarji dobro gospodarilo, kar se mora mestni gosposki v veliko hvalo zarajtati.

Iz Ljubljane. Ljubljansko mesto je 12 konj za vojašino, kolikor jih je imelo odrajtati, po pogodbi ali kontraktu odrajtalo, in za to 488 gold. iz mestne kase doplačalo. — Mestna gosposka pobera za ranjene vojake darov v dnarjih in obezilih. Doslej je že lepih darov prejela in jih je, kakor se sliši, tudi že poslala, kamor so namenjeni. Tudi v tej reči se razodeva krasno, kako ljubijo Ljubljančanje svojega cesarja in domovino.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz bojišča na Laškem. Venec, kterega si je mislil Garibaldi v Lombardii na glavo položiti, mu je pred z rok padel, preden ga je do glave prinesel; vsa njegova slava je terpela par dni. F. m. l. Urban, vedni Povsod in Nikjer, ga je premagal in njegovo tolovajsko kardelo čez mejo v Švajco zapodil. Se vé, da to ni šlo brez bojev in njih nasledkov. Terji boji pa so se ta čas na drugih straneh uneli. 31. maja so sklenili Sardinci na Palestro udariti, od kodar so tudi cesarske odrinili. F. m. l. Zobel je sklenil, jih od tod pregnati in uzel jim je že polovico tega sela. Lovci 21. batalijona so se bojevali kot junaki, pa slabo vreme, ki je zemljo do mehkega razmočilo, ni pripustilo, da bi mu bila mogla brigada generala Szabo o pravem času na pomoč priti. 7. batalijon lovcov se je jako ruval s francozkimi Zvavi; pa premalo je bilo naših, da bi se bili mogli deržati. Zato je ukazal general Szabo nazaj iti. Tako so ostali nazadnje sovražniki in naši ondi, od kodar so prišli. Naših je bilo v tej terdi bitvi ranjenih 1 general, 10 oficirjev in 480 vojakov. — Glavni

stan cesarskih se je umaknil, da bi armada ne bila preveč razkropljena, čez Tičin v Abbiate grasso v noči med 4. in 5. t. m. In v tej okolici se je unela 5. huda bitva. Francozi in Sardinci so namreč po sili čez Tičin prišli; naših in unih je veliko padlo; potem so se pri Magenti sprijeli in bili do noči. Določeno še ni bilo, kdo bo premagal. Izid te bitve nam še ni znan.

Iz Dunaja. Presvitli cesar so dovolili, da se vsakemu, kteri za čas vojske iz lastne volje v c. k. armado stopi, vsako leto, v kterem je bil v boju, potem za dve leti zarajta, če bi se primerilo, da bi bil pozneje po lozu v vojaščino poklican.

— Presvitli cesar so zaukazali, naj se v spomin izverstne udanosti in zvestosti rajnega grofa Jelačića bana do cesarja pervi banalni pokrajni regiment za vselej po rajnemu banu imenuje.

— Cesarski ukaz od 28. aprila t. l. velí, da se ima dohodnina od deržavnih, javnih, založnih in stanovskih obligacij pri izplačevanju kuponov prerajtati in odtergati. Od te dohodnine so samo tiste dnarne pisma izjete, ktere so bile že koj v začetku davka proste, namreč: dunajske banko-, banko-loto-obligacije in obligacije milanske in ogerske dvorne kamre.

— Presvitli cesar so prišli 30. maja v Verono.

— Presvitli cesar so ukazali, da se ima druga izbera novincov za leto 1859 napraviti. Vsled razpisa c. k. ministerstva notranjih zadev se imajo dela za to izbero 15. junija t. l. začeti. Poklicani bodo pervi peteri razredi starosti; v pervem razredu so možki leta 1839 rojeni.

Iz Českega. V Altenburgu je pogorela 23. maja velika fabrika za sukno. Zgorelo je v nji 54 železnih mašin, 500 centov ovne in 400 kosov že storjenega sukna. Vso škodo cenijo na 90.000 gold.

Iz Lombardo-beneškega. Iz Benedk. C. k. deželni poglavar je izdal razpis, s kterim se naznanja, da je vse storjeno, da se Benedke vsaj za polleta z živežem preskerbé.

Iz Rusije. V Carigradu je neki nevolja zavoljo tega velika, da se ne skazuje samo princ Napoleon, temuč tudi Napoleon sam velicega prijatla generalom, kteri so bili v ogerski vojski zoper Avstrijo, in da se število Poljakov na Sardinskem preveč naraša.

Iz Italije. Iz Sardinskega. „Moniteur“ piše iz Alesandrije 28. maja, da je Napoleon v zmanjšanje vojskinih nadlog sklenil, vse ranjene ujetnike brez navadne izmene nazaj odrajtati, ako so toliko pri moči, da se more to zgoditi.

— Pisma iz Turina in Milana naznanjajo, da so Sardinci v bitvi pri Montebello 20. maja sila veliko ljudí (čez 1000) zgubili; Francozi so zgubili kakih 1400 ranjenih, mertvih in ujetih.

— Sardinska vlada je priznala neutralnost papeževih dežel s tem, da Avstrijanci se v Romanii ne bodo vojskovali, ob enim se pa Sardinija neče zavezati, da bi ne poslala majhno četo ob desnem kraju Pada skozi Romanijo, če bi treba bilo, ako bi se vojska v Benečijo zanesla.

— Iz Toskane 28. maja. Ruska, pruska, angležka in turška vlada ne pripoznavajo začasne vlade toskanske in njih poslanci so sneli svoje bandera s poslopij.

— 3 batalijoni prostovoljnih obmorskih in drugi 3 batalijoni prostovoljcov mejnih strelcov so bili razpušeni.

— Iz Rima. Prostovoljcov odhaja še vedno dokaj iz Rimskega na Sardinsko. V rimskih deželah vrè močno med ljudstvom. — Sardinska vlada neče drugače spoznati rimske neutralnosti, kakor z nekterimi pogoji.

— „Moniteur tosc.“ piše: Francozki general Goyon je več prelatov, kteri se ne ravnajo po francozkih mislih, opominjal, več druzih je pa zavoljo ravno tega v Rimu kakor tudi v Civita vecchii še celó zapreti ukazal!

— Iz Napolitanskega. Novi kralj Franc II. je zbral 23. maja armado v Napoli, da mu je zvestost prisegla. Potem je naznanil slovo rajnega kralja od nje in njegovo zahvalo za njeno zvestost. V Napoli je sploh vse mirno.

Iz Malte. Angleži imajo v sredzemeljskem morju 33 vojnih ladij razne velikosti; namen imajo, jih 97 vkupej spraviti, med njimi 22 linijnih ladij.

Iz Nemškega. Iz Berolina. Cesarski avstrijanski poslanec baron Koller je dal nasledniku serbskega kneza, knezu Mihaelu in njegovi gospej gostije.

— Iz Bavarskega. 26. maja se je blizo Erlangen-a na železnici, po kteri so se avstrijanski vojaki peljali, primerilo, da sta se dva konja splašila in iz voza skočila. Eden je prišel pod kolesa, zavoljo česar sta zderčala dva voza z šin. Dasiravno so vozove koj ustavili, je prišlo vendar več vojakov v nesrečo, kteri so mogli v Erlangen-u v bolnišnici ostati.

Iz Francozkega. Iz Marsilij. Iz Rima je mnogo duhovnov tù sem prišlo, ker so se zbali punta v Rimu.

— Iz Pariza. Cesar Napoleon je ukazal ministru notranjih zadev, izmed skrivnih policijskih služabnikov jih pet sto zbrati, da jih na Laško pošlje. Sliši se namreč, da so se začeli tù in tam na Laškem že nekako zmerdovati nad prihodom Francozov in da tù in tam kaj govoré, kar Napoleonu ni ljubo.

— Minister vojaštva je naznanil z razpisom od 1. junija, da mu je naznanil admiral Jurien de la Graviere zapertijo beneške luke od 18. maja naprej in razglasil je ob enem, da bodo ojstre naredbe zadele vse ladije, ktere bi poskusile, to zapertijo razdreti, nanašaje se na narodopravje in na pogodbe, sklenjene med francozko vlado in raznimi neutralnimi vladami.

— Govorí se zlo v Parizu, da je Napoleon povabil Košuta, naj pride v Genovo.

— Bitva pri Montebello ni v Parizu, kakor „Wien. Zeitg.“ piše, nič kaj serc povzdignila; Avstrijanci so se junaško bili, Francozi niso nič dobili; maršal Baraguay d'Hilliers je armado tako postavil, da je komaj za las manjkalo, da niso Avstrijanci generala Forey-a z vso njegovo divizijo ujeli.

Iz Španije. Vlada je, kakor se bere v parižkih časnikih, ladijam svoje deržave, ki so v Marsilijah, prepovedala, vojake ali pripravo za vojsko prevaževati.

Iz Angležkega. Iz Londona. Košut še vedno pridiga in oznanuje svoj uk potovaje od mesta do mesta; pa malo se prikupuje s tem umnejemu angležkemu ljudstvu, ker Napoleona preveč povzdiguje. Kakor angležki časniki pišejo, ima namen, skozi Francozko v Genovo iti, drugi pa pravijo, da se misli še celó na Ogersko podati!

Iz Moldave in Valahije. Časnik „Lavant“ v Bruselu piše, da je turška vlada še odložila investituro kneza Kuza.

Iz Turškega. „Nord“ piše, da je car Aleksander II. turškemu cesarju sam pisal in ga potolažil, da nima ruska vlada nikakoršnega sovražnega namena do Turčije. V pismu stoji: „Turško cesarstvo se nima kar nič bati, ako turška vlada vse zapreke v Moldavi in Valahiji iz poti spravi in kneza kuza poterdi.“ Pravijo, da bo sultan storil, kar je car nasvetoval.

— Turška vlada je sklenila, armado na 400 tavžent mož pomnožiti. — Omer paša bo višji poveljnik rumeljski armadi. Podoba je tedaj, da tudi Turk se vojske bojí.

— Turška vlada je sklenila, troje vojnih ladij poslati na jadransko morje.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**